
**A DOKTORI ISKOLÁKBAN MEGVÉDETT NÉVTANI TÉMÁJÚ
DISSZERTÁCIÓ 2012-BEN**

**MEGYERI-PÁLFFI ZOLTÁN:
NÉV ÉS JOG – A NÉVVISSELÉS JOGI SZABÁLYOZÁSÁNAK
FEJLŐDÉSTÖRTÉNETE MAGYARORSZÁGON**
Debreceni Egyetem Marton Géza Állam- és Jogtudományi Doktori Iskola,
Jogtudomány
Debrecen, 2012. 218 lap
Témavezető: Balogh Judit
Opponensek: Raátz Judit, Homoki-Nagy Mária, Kiss László
Védés: 2012. október 24.

Megjelenés:

Megyeri-Pálffi Zoltán: Név és jog. A névviselés jogi szabályozásának
fejlődése Magyarországon
Dignitas Iuris Debreceni Iskola. A Debreceni Egyetem Állam- és
Jogtudományi Kar és a Gondolat Kiadó közös sorozata 12.
Gondolat Kiadó, Budapest, 2013. 302 lap

1. Ténamegjelölés. – A név viselése olyan, magától értetődő, mindennapi jelenség, amely az ember életében ritka alkalmakkor kerül a középpontba. Ezek többnyire a családi élettel kapcsolatban adódnak, s ilyenkor a névadónak, illetve a névviselőnek döntést kell hoznia, hogy milyen nevet válasszon, viseljen. E döntés mind a közösség (társadalom), mind az állam (szabályozó tényező) érdekei mentén megszülethet, s ezek az érdekek mederbe terelik a szabad névválasztás folyamatát. Az értekezésben e meder – s ekképpen a név és a jog viszonyrendszerének – feltérképezésére vállalkoztam, s a hangsúlyt a szabályozás történetére helyeztem.

A kutatás nagy időtávlal áttekintését és összetett vizsgálatot kívánt meg, hiszen a névviselés kutatása olyan terület, amely önmagában nem tud létezni. Szoros kapcsolata van más diszciplínákkal: a történettudománnyal, a nyelvtudománnyal, a névtannal, a szociológiával, a jogtudománnyal, hogy csak a legfontosabbakat említsem. A feldolgozás során az érintett tudományterületek és az anyaterület, a jogtörténet hagyományos szemléletének tiszteletben tartása ötvöződött az e hagyományoktól való újító szándékú elszakadással az átfogó feldolgozás érdekében.

A névviselés rendszerén belül a természetes személyek hivatalos nevei és a névviselésükre vonatkozó szabályok állnak a dolgozat középpontjában, így nem kapnak helyet a jogi személyekre, gazdasági társaságokra, egyéb szervezetekre, kereskedelmi vagy szerzői

(ál)nevekre vonatkozó rendelkezések. Ezek a területek csak annyiban tárgyai a dolgozatnak, amennyiben a célzott terület átfogó ábrázolása említésüket megkívánta.

2. A kutatás eredményei. – Az öt fejezetből álló értekezés hipotézisként megfogalmazott kérdéseire összefoglaló jelleggel az alábbi válaszok fogalmazhatók meg.

2.1. Hogyan jelent meg a névviselés állami szabályozása? – A 18. századi Magyarországon a kételemű névhasználat, a vezeték- és utónevek rendszere a társadalom széles rétegeiben már állandó volt. A vizsgálat ezt az állapotot vette alapul. Kötelező névhasználatról szóló rendelkezés hiányában az igazgatási gyakorlat (összeírások, anyakönyvezés stb.) mutatta e rendet, amely megsértéséhez már valamiféle állami szankció fűződött. Ezt láttuk II. József zsidókra vonatkozó, 1787-ben kiadott rendelete kapcsán. Tulajdonképpen itt kezdődik a névviselés hazai szabályozása. A következő évtizedekben is e tárgy körül forgott a szabályozás: az általánostól eltérők névviselését rendezte, amely I. Ferencnek 1815-ben, a görögkeleti vallású személyek neveit szabályozó rendelkezésében öltött testet.

I. Ferenc uralkodásához fűződik az is, hogy a nemesek és nem nemesek névváltoztatása kifejezetten igazgatási útra terelődött. A nemesség névváltoztatásai közvetlenül a legfelsőbb szervek hatáskörébe tartoztak, s a király engedélye a Királyi Könyvek lapjain is megjelent, a nem nemesek névváltoztatási kérelmeit pedig az alsóbb (városi és vármegyei) szervek útján a Helytartótanács, illetve a Magyar Udvari Kancellária bírálta el. Ez az – 1814-től a szabályozásban is megjelenő – eljárási rend azonban nem jelentette azt, hogy mindenki így változtatott nevet. Ezt a 18–19. századi Bihar vármegyei nemességvizsgálati iratanyag áttekintése is igazolta. A névviselő sok esetben éppen a nemességvizsgálatok során kényszerült arra, hogy származása igazolása érdekében névváltozásának okát feltárja. A vizsgálat esetek megmutatták, hogy amikor az állami szervek az eljárás végén a változott névvel állították ki a dokumentumokat, mintegy legalizálták a bekövetkezett névváltozást.

2.2. Hogyan alakult ki a névviselési jog mai arca? – A kérdésre a 19. századi polgári kor változásai adják meg a választ. Az anyakönyvezés állami kézbe vétele 1894-ben már olyan állapotában érte a magyarországi névviselést, amely magán hordozta egy szabályozott terület csaknem minden jellemzőjét. A születéskor kapott nevet anyakönyvezték, a névváltoztatások az állami szervek hatáskörébe tartoztak, azonban a törvényi szintű rendezés hiányzott. Az 1894-es anyakönyvi törvény 44. §-a, amely névviselési kötelezettséget írt elő, jól jelezte, hogy a névviselés elindult afele, hogy a jog elkülönült szabályozási területévé váljon. Ezt az utat tükrözi a személyiségi jogok magyarországi térhódítása is, aminek köszönhetően már beszélhetünk névjogról.

2.3. Milyen jellegű a névviselés jogi szabályozása? – A személyiségi jogok kifejlődésével már megkérdőjelezhetlenné vált a tétel, hogy névhez mindenkinek van joga. Ekképp elválaszthatóvá vált a névjog és a névviselési jog egymástól. A névjog a névviselés magánjogi vetületeként határozható meg, a névviselési jog pedig eljárási, adminisztratív jogi megközelítésként. Ez a különbségtétel azonban a szakirodalomban is csak elméletileg létezik, hiszen a névjog és a névviselési jog legtöbbször szinonimaként fordul elő. E kettős jogi jellemző a szabályozásra is rányomja bélyegét, ezért számos jogterület rendelkezik a név viselésének egyes vonatkozásairól. Az értekezésben külön fejezetet szenteltek e jogi jelleg bemutatásának.

2.4. A névviselés jogi szabályozásának belső vizsgálata. – A negyedik fejezet célkitűzése a születéskori névadás, a házassági névválasztás, továbbá a névváltozás, névváltoztatás szabályösszességének elemzése. A kutatáshoz a házassági névválasztási lehetőségek bővülése adta az apropót. Az egyes házassági névformák megjelenése a háttérben zajló társadalmi változások indikátoraként értelmezhető. Ebben megmutatkozik a férfiak és nők házasságbeli helyzetének átértékelődése, amelyet a jogalkotó is leképez a rendelkezések módosításával. Az egyféle – a korábbi időszakokban általánossá vált – asszonynév-képzős házassági névforma mellett az újabbak a női egyenjogúság deklarálásaként jelentek meg (1952, 1974). Majd a férfiakat is „egyenjogúsította” a jogalkotó, és megengedte számukra, hogy ők is választhassanak házassági nevet (2002). Az értekezés a háttér megvilágítására is kísérletet tett a szociológiában ismert kérdőívezés módszerével. Ez a saját felmérés számos érdekes motivációs tényezőre hívta fel a figyelmet, valamint – a szűk földrajzi adatfelvételi terület ellenére – visszaigazolta egyúttal az országos tendenciát is: a mai házasuló nők körében a *Kovácsné Széplaki Éva* forma a legnépszerűbb, és a férfiak még nem élnek a választási lehetőséggel. Ez utóbbi tény a jogalkotó „gyorsaságát” fejezi ki: tömeges igény még nem fogalmazódott meg a férfiak házassági névválasztásáról illetően.

Ugyancsak a társadalom tagjainak változó gondolkodásmódját jelzik azok a tervezetek, amelyek a bejegyzett élettársi kapcsolatot érintették. Az élettársi név bevezetésének igénye megjelent a jogalkotó előtt, de az ezt az utat lezárta. Ennek ellenére ez a névviselési javaslat is egyfajta változást jelzett. Ehhez hasonlóan az utónévadás divathullámai is sajátos értékváltozásokat mutatnak meg korunkból.

Míg a házassági névviselés és az utónévadás alakulása a mai társadalmi folyamatokra világít rá, addig a névváltoztatás szabályozástörténete egy érdekes kor sajátos politikai felfogását tükrözi vissza. A 19. század elején igazgatási üggyé váló névváltoztatás, szinte egygyé válva a névmagyarosítással, igazi társadalmi mozgalommá nőtte ki magát. A névmagyarosítások mögötti társadalmi jelenség elemzése azonban e szabályozástörténeti értekezés kereteit feszegetné, így a vizsgálat tárgya „pusztán” a névváltoztatásra vonatkozó rendelkezések fejlődése.

Az említett társadalmi folyamatok sajátosan hatottak az állampolgárok névviselési „szokásaira”: ezeket ismerte fel és értékelte a jogalkotó a jogi szabályozásban. Mindez választ adott arra, hogyan változtattak a névviselési tendenciák a névviselési szabályokon.

3. Az új irányok. – A feldolgozás során két alpmunka megkerülhetetlen volt. Az egyik SZEMÉLYI KÁLMÁN „A névjog” című munkája (Bp., 1915), amely a személyiségi jogok körében tárgyalja a témát. A másik KARÁDY VIKTOR és KOZMA ISTVÁN „Név és nemzet” című műve (Bp., 2002), amely elsősorban a tömeges méreteket öltött névváltoztatás 19–20. századi jelenségét tárja fel, társadalomtörténeti megvilágításban. Mindkét munka meghatározó mérce volt a kutatásban, mert megmutatta, mi a „minimum”, másrészt azért, mert kijelölte a magához képest eltérő irányt.

SZEMÉLYI KÁLMÁN munkájához képest többlet lehetőség volt az 1915 óta bekövetkezett változások bemutatása. Az eltelt időben sajátos – de érthető – módon a névviselési szabályok összefonódtak az anyakönyvi igazgatással. Az 1894-es anyakönyvi törvénytől kezdve a területet egyre-másra érintették a jogalkotás hullámai, ám sajnos nem tudatos kodifikáció valósult meg. Elsősorban alaki rendelkezésekkel találkoztunk egészen a 20. század közepéig, amelyek zömmel alacsony jogforrási szinten jelentek meg. Ez az érintettek

dolgot jelentősen nehezítette, különösen a névváltoztatókét; annál is inkább, mivel azt a kormányzat politikai eszközként használta fel asszimilációs céljai érdekében. Igaz, hogy 1933-ban a belügyminiszter egységes szabályozásra törekedve rendeletet bocsátott ki a tárgykörben, de ez sem jelentett teljes eredményt.

A második világháború után a névviselés joga politikai tartalmát elvesztette, de egységes törvény nem született. Fontos előrelépést jelentett, hogy egyre több anyagi jogi rendelkezés született (házassági névviselés, a gyermek neve a családjogi törvényben, névviseléshez való jog a polgári törvénykönyvben). 1982-ben az anyakönyvezési szabályokkal együtt a névviselés is törvényerejű rendeleti formát öltött, de az igazi kodifikáció felé vezető első lépésre az ezredfordulót követő évekig kellett várni. Az Alkotmánybíróság 2001-es ún. névhatározata munkára kényszerítette a jogalkotót, aki ennek immár egy jogszabályban – de még mindig az 1982-es jogszabályt módosítva – tett eleget 2002-ben. A legutóbbi változás (2010) pedig csak az elektronikus anyakönyvezés bevezetésében hoz újat. Az új anyakönyvi törvény hatályba lépése betetőzheti a 2002-ben elkezdődött törvényi szintű, egységes szabályozás megteremtését a névviselésben.

Az értekezés azonban nem pusztán a SZEMÉLYI KÁLMÁN műve óta eltelt időszak tárgyalásával igyekszik többet nyújtani, hanem összhangba is kívánja hozni a névviselés jogi relevanciáit más tudományterületekkel. Felismerve azt, hogy a névviselés a „mindennapisága” miatt számos tudományterület tárgyává válhat, a kutatás felhasználta a jogtudományon kívüli tudományos eredményeket, ezzel tudatosítva azt, hogy a névviselés társadalmi, társadalomtudományi jelenség. A KARÁDY–KOZMA szerzőpáros művének eredményei feleslegessé tették a névváltoztatások társadalom- és politikatörténeti hátterének elsődleges források alapján való feldolgozását. Azonban ez a lemondás azt is jelentette, hogy a cél érdekében másra kellett a hangsúlyt helyezni.

A szabályozástörténeti áttekintés eleve feltételezte a névviselés egészének a vizsgálatát, így nemcsak a névváltoztatásokkal, hanem a gyermekek és a házastársak neveivel is kellett foglalkozni, s kitérni a névjog más területeire is. Ugyanakkor a KARÁDY–KOZMA-féle irányhoz képest az is eltérést jelentett, hogy időben tágabb keretek között mozgott a kutatás. A szabályozás kezdeteinek feltárása elvezetett a nemességigazolások névviselésbeli aspektusaihoz, amelyekről a vonatkozó szakirodalom eddig nem szólt.

A tágabb időbeliség nemcsak a múlt irányában mutatott új irányokat, hanem a jelen felé is, hiszen a hatályos és a közeljövőben hatályba lépő rendelkezések, azok tervezeteinek elemzése is a dolgozat tárgyává vált, s ezen a vonalon a KARÁDY–KOZMA szerzőpáros és SZEMÉLYI KÁLMÁN munkájához képest meghatározott új irányok is összeértek.

PhD thesis on Onomastics defended in 2012

The brief summaries and the most important data of onomastic PhD dissertations defended successfully at doctoral schools in Hungary are published regularly in *Névtani Értesítő*: year of completion, size, consultant, opponents, date of defence. – More detailed summaries, summaries in English and complete dissertations can be found on the home page of the Onomastic Section of the Society of Hungarian Linguistics (<http://nevtan.mnyt.hu>). A copy of the dissertations can be found in the libraries of the respective universities. – The dissertation presented here: MEGYERI-PÁLFFI, ZOLTÁN: Name and the law – The history of the development of name-bearing regulation in Hungary.